

«Υπογραφή», σήμα, εικονίτσες, αριθμοί, γραφή. Με αυτή τη σειρά, ο άνθρωπος οδηγήθηκε στη μεγαλύτερη ανακάλυψη, αυτή που έδωσε αληθινή ώθηση στην πορεία προς τον πολιτισμό. Έμποροι και ιερατείο είναι οι εμπνευσμένοι πρωτοπόροι. Οι αριθμοί είναι η μεγάλη ανακάλυψη του παγκοσμιοποιημένου εμπορίου. Η γραφή είναι η μεγάλη εφεύρεση της πολυεθνικής του ιερατείου. Του κάθε ιερατείου, αν και αρχικά πιστεύτηκε ότι την ανακάλυψαν οι Αιγύπτιοι, αντίληψη που σήμερα γνωρίζουμε ότι είναι λάθος. Πριν από αυτούς, την ήξεραν οι Σουμέριοι. Σουμέριοι όμως ποτέ δεν έφθασαν στον Ελλαδικό χώρο. Κι αν έφθασαν, ήρθαν πολύ αργά.

Στα αρχαιότερα ιερογλυφικά της Σουμερίας, το εικονογραφικό σημείο που παριστάνει την έννοια «πουλί» έχει εντυπωσιακή ομοιότητα με τα σχέδια πουλιών που διακοσμούν τα πιο παλιά γνωστά μας αγγεία των Σούσων (περίπου 4.500 π.Χ.) και του Ελάμ. Και το πρώτο γνωστό εικονογραφικό σημείο του σταριού βρίσκεται στη γεωμετρική διακόσμηση των αγγείων των Σούσων και της Σουμερίας. Με την γραμμική γραφή της Σουμερίας να μοιάζει στην πρώτη της μορφή (3.600 π.Χ.) με τα σημεία και τα σχέδια που είχαν ζωγραφιστεί ή χαραχτεί στα αρχαιότερα αγγεία της Μεσοποταμίας και του Ελάμ.

«Άρα, λοιπόν, η γραφή ανακαλύφθηκε στη Μεσοποταμία, μάλλον από τους Σουμέριους», βγαίνει αβίαστα το αυθόρμητο συμπέρασμα, ένα από αυτά που οδηγούν την επιστήμη σε τελείως λάθος μονοπάτια. Κι όμως, από το 1925, ο ερευνητής Φλίντερς Πίτρι υποστήριζε ότι η γραφή είχε ανακαλυφθεί τουλάχιστον από το 7000 π.Χ. Τότε, τον αποκάλεσαν επεικώς «γενναιόδωρο». Η άποψή του πνίγηκε μέσα στο πέλαγος της σουμεριοπληξίας που κατείχε τους ερευνητές της εποχής. Ο Πίτρι όμως είχε εντοπίσει τα ως τότε αρχαιότερα γνωστά γραφικά σύμβολα σε αγγεία και πέτρες που ανακαλύφθηκαν στους προϊστορικούς τάφους της Αιγύπτου αλλά και της Ισπανίας και της Μέσης Ανατολής. Και συνέταξε «Κατάλογο μεσογειακών σημείων» με περίπου τριακόσια σύμβολα, μερικά από τα οποία βρέθηκαν σε όλες τις περιοχές της Μεσογείου. Και ήταν σύμβολα που περιέχουν καθαρά λογιστικές πληροφορίες: Ιδιοκτησία, ποσότητες κ.λπ. Αντιπροσωπεύουν λέξεις ή ιδέες με πολλά από αυτά να μοιάζουν με σύμβολα του κατοπινού «φοινικικού» αλφάβητου.

Η ανακάλυψη του Πίτρι οδήγησε στο συμπέρασμα ότι την πέμπτη π.Χ. χιλιετία το εμπόριο είχε αναπτυχθεί σε ολόκληρη την λεκάνη της Μεσογείου. Στη δεκαετία όμως του '90, ο και συνεργάτης του Έθνους της Κυριακής καθηγητής Γ. Χουρμουζιάδης ανακάλυψε στην Καστοριά κατάλοιπα αρχαίου λιμναίου πολιτισμού. Και μια ενεπίγραφη πινακίδα που χρονολογήθηκε στα 7.000 π.Χ. Σουμέριοι όμως στην Καστοριά δεν υπήρξαν. Κι αν υπήρχαν, η δική τους γραφή είναι κατά τουλάχιστο 2.000 χρόνια νεότερη. Μη βιαστούμε να πανηγυρίσουμε ότι «Έλληνες ανακάλυψαν την γραφή», επειδή στα 7000 π.Χ. πρώτ' απ' όλα «Έλληνες» δεν υπήρχαν. Υπήρξαν όμως γραφικές παραστάσεις στην Αβινιόν (στη σημερινή

Γαλλία) και στη σπηλιά της Ριζούπολης στην Αθήνα.

Όπως όλοι οι ενθουσιώδεις ερευνητές που συνθέτουν δική τους θεωρία για τη σημασία των ανακαλύψεών τους, έτσι και ο Πίτρι συμπέρανε ότι μεγάλος αριθμός από σημεία χρησιμοποιήθηκε σε πανάρχαιες εποχές για διάφορους λόγους. Οι έμποροι τα μετέδωσαν από χώρα σε χώρα με αποτέλεσμα να εξαπλωθούν, οπότε δυο δωδεκάδες από αυτά έγιναν κτήμα μιας ομάδας εμπορικών κοινοτήτων, ενώ τα υπόλοιπα έμειναν σαν τοπικά σημεία και με τον χρόνο εγκαταλείφθηκαν. «Από εκείνα τα πρώτα σημεία προήλθε το αλφάβητο», συμπλήρωσε ο Πίτρι. Τα πράγματα όμως ποτέ δεν ήταν τόσο απλά.

Η γραφή ανακαλύφθηκε όταν η ανάγκη επέβαλε την ύπαρξή της. Το πού πρωτοεμφανίστηκε καμιά σημασία δεν έχει, καθώς δεν απέτέλεσε ανακάλυψη του ενός που την μετέδωσε στους άλλους. Κάποιος κάπου την ανακάλυψε πρώτος, άλλος αλλού δεύτερος. Κάποια στιγμή, και αυτή πρέπει να είναι πριν από το 7.000 π.Χ., έγραφαν σε ολόκληρη τη λεκάνη της Μεσογείου. Όπως η ανθρωποποίηση του ανθρώπου πρέπει να συνέβη σε διάφορα σημεία, έτσι και η γραφή πρέπει να εμφανίστηκε σε διάφορους τόπους. Με διαφορετικούς τρόπους. Και με διαφορετικά σύμβολα. Εικονογραφικά σύμβολα, ιδεογράμματα, ιερογλυφικά διαφόρων ειδών και τύπων, συλλαβογράμματα, σφηνοειδής γραφή, γραμμική Α και Β πείθουν ότι δεν υπήρξε ένας περιούσιος λαός που την ανακάλυψε και την διέδωσε. Παντού, η εξέλιξη της οδήγησε σε πιο απλές μορφές συμβόλων με κατεύθυνση που αναπότρεπτα οδηγούσε στην αλφαβητική γραφή.

Κάποια στιγμή ειπώθηκε ότι οι Φοίνικες είναι αυτοί που ανακάλυψαν το αλφάβητο. Αλλά οι Φοίνικες έδρασαν ως πολυεθνική εμπόρων ανά την Μεσόγειο γύρω στα 1000 π.Χ. Όμως, είδος αλφαβητικής γραφής είναι βέβαιο πως ήταν γνωστό στους Αιγυπτίους πριν από το 3000 π.Χ. Στην Κρήτη, πριν από το 1600. Ο Ντυράν υποθέτει ότι «οι Φοίνικες δεν εφεύραν το αλφάβητο αλλά μετακινούμενοι από τόπο σε τόπο το έμαθαν είτε στην Κρήτη είτε στην Αίγυπτο και το μετέφεραν στην Τύρο (σ.σ: η σημερινή Σουρ της Συρίας), την Σιδώνα (σ.σ: στην παραλία του σημερινού Λιβανου), την Βύβλο (σ.σ: η σημερινή Τζεβεΐλ, ΒΑ της Βηρυτού) και σε διάφορες πόλεις της Μεσογείου. Ήταν δηλαδή οι φορείς και όχι οι εφευρέτες του αλφαβήτου. Στην ομηρική εποχή, οι Έλληνες υιοθέτησαν αυτό το φοινικικό ή το συγγενικό αραμαϊκό (σ.σ: των Αραμαίων, κραταιού λαού της περιοχής την εποχή εκείνη) αλφάβητο και το ονόμασαν με το όνομα που οι σημίτες έδιναν στα δυο πρώτα γράμματα (Άλφα Βήτα ελληνικά, Άλεφ Μπετ εβραϊκά)».

Με το όνομα Αραμαίοι είναι γνωστές κάποιες σημιτικές φυλές που κατέκλυσαν την Μεσοποταμία, τη Συρία και τον Λίβανο γύρω στον ΙΕ' αιώνα π.Χ. Πολέμησαν με επιτυχία εναντίον των Χετταίων, των Ασσυρίων και των Εβραίων και ίδρυσαν κραταιά κράτη που

καταλύθηκαν τον Η' αιώνα π.Χ. από τους Ασσύριους βασιλιάδες Ασουρμπανινπάλ Γ', Σαλμανασάρ Β' και Θιγλαθπιλέσερ Γ'. Ως τότε όμως, διέδωσαν την γλώσσα τους, συγγενική με την εβραϊκή, σε ολόκληρη την Δυτική Ασία ως την Αίγυπτο και εκτόπισαν από την Παλαιστίνη την εβραϊκή. Στην αραμαϊκή γλώσσα είναι γραμμένα κεφάλαια των βιβλίων των προφητών Δανιήλ, Έσδρα και Ιερεμία, το κατά Ματθαίον ευαγγέλιο κ.λπ. Η αραμαϊκή ήταν άλλωστε και η μητρική γλώσσα του Ιησού Χριστού. Υποχώρησε αργότερα, όταν η ελληνική γενικεύτηκε και υποκατέστησε όλες τις άλλες ως διεθνής γλώσσα.

Αν φανταστούμε ένα κεφαλαίο Α, ανάποδα, θα έχουμε την γραφική παράσταση ενός κεφαλιού βοδιού. Κεφαλαίο Α, πλαγιασμένο αριστερά, μας δίνει το πρώτο γράμμα του «φοινικικού» αλφαβήτου, αυτό που αραμαϊκά ονομαζόταν Άλεφ και σήμαινε βόδι. Με πολλή φαντασία, μπορούμε να δούμε όλες τις εικονικές παραστάσεις που εξελίχθηκαν στα κατοπινά γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου.

Οι Έλληνες παρέλαβαν 22 «φοινικικά» γράμματα, όλα σύμφωνα, μετέτρεψαν κάποια σε φωνήεντα, επινόησαν μερικά ακόμη και πέτυχαν μια τεράστια πρόοδο, κρατώντας την αρχική σειρά. Έτσι, έχουμε:

Α, Άλφα, από το άλεφ (=βόδι).

Β, Βήτα, από το μπέτα (=σπίτι).

Γ, Γάμμα, από το γκάμελ (=καμήλα).

Δ, Δέλτα, από το ντάλεθ (=πόρτα).

Ε, Ε ψιλόν, από το ε (=παράθυρο).

Φ, Δίγαμμα, από το βάου (=αγκίστρι).

Ζ, Ζήτα, από το ζάιν (=όπλο).

Η, Ήτα, από το ετ (=φράχτης).

Θ, Θήτα, από το τετ (=φίδι)

Ι, Γιώτα, από το ιόντ (=χέρι).

Κ, Κάπα, από το καφ (=παλάμη).

Λ, Λάμδα, από το λάμεντ (=βουκέντρα).

Μ, Μι, από το μεμ (=νερά).

Ν, Νι, από το νουν (=ψάρι).

Ξ, (ϝ) Ξι, από το σάιν (=πάσαλος).

Ο, Ο μικρόν, από το άιν (=μάτι).

Π, Πι, από το πε (=στόμα).

Ϻ, Σαμπί, από το σάντε (=ακόντιο).

Ϙ, Κόππα (ηχητικά «κ»), από το κοφ (=κόμπος)

Ϟ, Ρο, από το ρες (=κεφάλι).

Ϝ, Σίγμα, από το σιν (W) (=δόντια)

Ϛ, Ταφ, από το τάου (=σήμα)

Σε αυτά, προστέθηκαν τα υ (ι – ψιλόν), φ, χ, ψ, ω (ο - μέγα). Στα 403 π.Χ., επί άρχοντα Ευκλείδη στην Αθήνα, έγινε μεταρρύθμιση του αλφαβήτου που οδήγησε στην κατάργηση τριών γραμμάτων, τα οποία είχαν περιπέσει σε αχρηστία: Απαλείφθηκαν έτσι τα «δίγαμμα» (προφερόταν περίπου σαν «β» αλλά είχε ήδη παραληφθεί από τους Ρωμαίους ως λατινικό f), «κόππα» και «σαμπί» που παρέμεινε ως αριθμός «900». Αντίστοιχη σύγχρονη κατάσταση είναι η κατάργηση των πνευμάτων και η καθιέρωση του μονοτονικού συστήματος (είχαν εφευρεθεί από τους Αλεξανδρινούς για να επισημαίνουν λεπτές διαφορές στην προφορά που όμως η ζωή ισοπέδωσε) και η αχρηστία της «υπογεγραμμένης».

Νωρίτερα, από το ελληνικό αλφάβητο (κατ άλλους, από το ετρουσκικό) είχε δημιουργηθεί το λατινικό και, αργότερα, από αυτό όλα τα λατινογενή (ιταλικό, γαλλικό, αγγλικό κ.λπ.) αλλά και τα σκανδιναβικά και γερμανικά (με την γοτθική γραφή να είναι η μεσαιωνική εξέλιξη του λατινικού) και κάποια σλαβικά και κελτικά. Από εκεί κι έπειτα, η εξέλιξη του αλφαβήτου αυτού μεταλαμπαδεύτηκε και σε μη ινδοευρωπαϊκές γλώσσες (ουγγρική, βασκική, τουρκική κ.λπ.). Απ' ευθείας από το ελληνικό προήλθαν τα κοπτικό, αρμενικό, κυριλλικό και γλαγολιτικό αλφάβητα.

Το αραμαϊκό αλφάβητο απετέλεσε την βάση των ινδοβακτηριανών επιγραφών (στη σανσκριτική γλώσσα) κι από αυτές τα αλφάβητα όλων των γλωσσών της Νοτιοανατολικής Ασίας. Από εξελιγμένες μορφές του αραμαϊκού αλφαβήτου προήλθαν τα αντίστοιχα συριακό, μογγολικό, ματζουικό. Κι από το συριακό, γεννήθηκε το αραβικό.

Με όλα αυτά, η γραφή είναι προϊόν του εμπορίου σε επεξεργασία του ιερατείου. Οι έμποροι την ανακάλυψαν για να διευκολύνουν τις συναλλαγές και το ιερατείο επεξεργάστηκε συστήματα σχεδίων που επέτρεπαν τον σχηματισμό των μαγικών τύπων και την καταγραφή του τυπικού των ιεροτελεστιών και των ιατρικών συνταγών. Με άμεσο αποτέλεσμα την ανακάλυψη της λογιστικής που είχε να κάνει με το δούναι και λαβείν και την αποθήκευση. Η Ιστορία τους χρωστάει την μισή ύπαρξή της, καθώς η άλλη μισή βασίζεται στα μη γραπτά ευρήματα.

Από τα κείμενα του Πλάτωνα μάθαμε για την Ατλαντίδα. Ευρήματα που να ταυτίζονται με την ύπαρξή της δεν έχουν εντοπιστεί. Από τα ευρήματα στο Γιουκατάν (την περιοχή που περιλαμβάνει το Νότιο Μεξικό, την Γουατεμάλα και την Ονδούρα) γνωρίσαμε τους πριν από την άφιξη των λευκών πολιτισμούς της Κεντρικής Αμερικής. Από τα κολοσσιαία αγάλματα του νησιού του Πάσχα και τις αποσπασματικές εκεί επιγραφές πληροφορηθήκαμε για κάποιον ακμαίο πολιτισμό που χάθηκε. Από τα ίχνη που διατηρούνται στην προφορική παράδοση της Πολυνησίας, ακούσαμε για κραταιά έθνη και ηρωικούς πολεμιστές που δόξασαν την Σαμόα και την Ταϊτή. Ξέρουμε ότι υπήρξαν. Αγνοούμε τα τι, τα πώς και τα γιατί. Χάθηκαν πριν να μας αφήσουν γραπτά κείμενα για την ιστορία τους.

Ακόμα και ο αρχαίος φιλόσοφος Αριστοτέλης πίστευε ακράδαντα ότι πριν από την εποχή του γεννήθηκαν πολλοί πολιτισμοί, προχώρησαν σε τεράστιες ανακαλύψεις αλλά στη συνέχεια χάθηκαν χωρίς να αφήσουν ίχνη κι εξαλείφθηκαν από την ανθρώπινη μνήμη. Κι ο Βάκων υποστήριζε ότι η Ιστορία είναι όπως μια σανίδα πλοίου που επιπλέει μετά από ένα ναυάγιο: Αν την βρει κάποιος, μαθαίνει για την ύπαρξη του πλοίου. Αν όχι, τα πάντα εξαφανίζονται χωρίς να μείνει τίποτα.

Η γραφή ήταν και είναι το σωσίβιο της Ιστορίας.

(Έθνος της Κυριακής, 27.5.2001) (τελευταία επεξεργασία, 24.9.2009)